
Doç. Dr. Murat Tozan

1997 yılında kazandığı Ege Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2002 yılında mezun oldu. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçađ Tarihi Programından 2005 yılında Yüksek Lisans; 2012 yılında Doktora derecesi aldı. Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD - Deutscher Akademischer Austauschdienst) tarafından verilen Genç Bilim Adamları İçin Araştırma Bursu'nu kazanarak 2009-2010 yılları arasında doktora araştırmalarını Almanya'nın Münih kentinde bulunan Ludwig-Maximilian Üniversitesi'nde gerçekleştirdi. 2019 yılında Eskiçađ Tarihi alanında Doçent unvanı aldı. 2018 yılında Bergama Kültür ve Sanat Vakfı kültür ödülü aldı. 2020 yılında Avusturya Bilimler Akademisi tarafından Misafir Öğretim Üyesi, Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından Muhabir Üye olarak kabul edildi. 2024 yılında araştırma ve eğitim faaliyetleri için İtalya'nın Lecce kentindeki Salento Üniversitesi'nin Kültürel Miras bölümüne misafir öğretim üyesi olarak davet edilmiştir. UNESCO Dünya Mirası Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Danışma Kurulu ve Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen Pergamon kazı ve araştırma ekibi üyesidir. Ege Üniversitesi, Bergama Meslek Yüksekokulu, Eser Koruma Programı öğretim kadrosunda görev almaktadır. Çalışma alanları arasında Hellenistik ve Roma dönemlerinde Anadolu, Batı Anadolu'nun tarihsel coğrafyası ve antik tıp tarihi bulunmaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları 26 - Akademik

İzmir Söylevleri

P. Aelius Aristeides

İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Genel Yayın Yönetmeni

Raşit Çavaş

Giriş ve Çeviri

Murat Tozan

Antik Yunanca Çeviri Editörü

Recai Tekoğlu

Editör

Esra Kökkılıç

Kurumsal Kitap Tasarımı

Ömer Durmaz

Kapak Tasarımı

Selin Öztekin

Grafik Uygulama

Aynur Bal

Dario Moreno Sokak, 15

Konak – İzmir

izbbyayinlari@izelman.com.tr

Yayıncı Sertifika No: 47904

© İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları / **İzelman AŞ**

Baskı ve Cilt: İmaj Basım Yayın Reklamcılık ve Tic. Ltd. Şti.

Karacaoğlan Mah. 6167 Sok. No: 44/A Işıkkent - Bornova/İzmir

Tel: 0232 4722960 - Faks: 0232 4722935

Sertifika No: 47192

1. Baskı

Ocak 2024

ISBN 978-625-6793-14-9

Bu kitabın bütün hakları İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları'na aittir. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntıların dışında yayıncının izni olmaksızın kitabın tamamı ya da bir kısmı hiçbir yolla çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, **izelman AŞ**'nin bir markasıdır.

İzmir Söylevleri

P. Aelius Aristeides

Giriş ve Çeviri: **Murat Tozan**

Sayın Hocam

vir doctissimus

Prof. Dr. Ş. Recai Tekoğlu'na

İÇİNDEKİLER

Önsöz

P. Aelius Aristeides'in Hayatı ve Eserleri

11

P. Aelius Aristeides'in Smyrna Söylevleri

22

(XVII) Σμυρναικος Α	22
(XVII) Birinci Smyrna Söylevi	23
(XVIII) Επι Σμυρνηι Μονωιδια	40
(XVIII) Smyrna İçin Ağıt	41
(XIX) Επιστολη Περι Σμυρνης Προς Τους Βασιλεας	50
(XIX) Smyrna Hakkında İmparatorlara Mektup	51
(XX) Παλινωιδια Επι Σμυρνηι	62
(XX) Smyrna İçin Tekzip	63
(XXI) Σμυρναικος Β	76
(XXI) İkinci Smyrna Söylevi	77

KAYNAKÇA

87

DİZİN

91

ÖNSÖZ

MURAT TOZAN

İzmir, antik adıyla Smyrna, geçmişten günümüze Batı Anadolu'nun başlıca kentleri arasında yer alır. Kentin kara ve deniz yollarının buluştuğu konumuyla, uygun iklim koşullarıyla, topografik ve kentsel konumunun güzelliğiyle Antik Çağ'dan beri kozmopolit bir toplum yapısına sahip olduğu görülür. Gerek kentin fiziksel güzelliği ve yaşamaya uygunluğu gerek yönetiminin ve halkının gösterdiği saygıdan dolayı kent, özellikle Roma İmparatorluk döneminde birçok bilim ve sanat insanını kendine çekmiştir. Bu kişilerden biri de İS 2. yüzyılda kentte yaşamış ünlü hatip Publius Aelius Aristeides'tir. Aslen Mysialı olmasına rağmen bu kentle o kadar özdeşleşmiştir ki sonraları "İzmirli" olarak anılmıştır. Elinizdeki bu kitap onun Smyrna'ya dair kaleme aldığı beş söylevinin orijinal metinleriyle birlikte bakımlı çevirilerini içermektedir. Belirtilmelidir ki bu metinler Roma dönemi Smyrna'sına dair en kapsamlı bilgileri edindiğimiz edebi eserler olarak İzmir'in antikçağ tarihine ilişkin oldukça değerli kaynaklardır. İlk kez toplu halde dilimize kazandırılan bu eserlerin konunun uzmanlarının yanı sıra İzmir'in geçmişine ve kültürel mirasına merak duyan herkesin ilgisini çekeceğini umuyoruz.

Aristeides'in Smyrna söylevlerinin çevirisinde Alman klasik filolog Bruno Keil editörlüğünde 1898 yılına *Aelii Aristidis Smyrnaei Quae Supersunt Omnia* başlığıyla Berlin'deki Weidmann yayınevi tarafından yayımlanan eserdeki Antik Yunanca metin esas alınmıştır. Aristeides'in yaşamı ve eserlerine dair yapılan tarihsel ve kronolojik değerlendirmelerde ve bazı metinsel yorumlamalarda Amerikalı klasik filolog Charles Allison Behr'in kapsamlı çalışmalarından yararlanılmıştır. Çevirisini yaptığımız eserlerin genel bağlamının daha iyi anlaşılması için Aristeides'in hayatı ve eserlerini ele alan Giriş kısmında onun kişiliği ile dönemin siyasal ve sosyo-kültürel yaşamına dair genel bir

çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Günümüz okuruna daha net bir fikir vermesi amacıyla çevirilerde geçen birçok isim, kavram ve tarihsel olay dipnotlarda açıklanmıştır.

Kitabı yayın programına alan İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları'nın yönetimine ve kitabın yayımlanma sürecinde her türlü özveriyi sergileyen çalışanlarına teşekkür ederim. Bu eseri hazırlama sürecinde dostluğunun değerini hissettiğim değerli dostum Gökhan Gönügür'e minnettarım. Bu eserin fikir babası ve akademik hayatımda destek ve teşviklerini her zaman gördüğüm Sayın Hocam Prof. Dr. Akın Ersoy'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Bu kitabı bana Antik Yunancayı öğreten Sayın Hocam Prof. Dr. Ş. Recai Tekoğlu'na ithaf ediyorum.

Bergama, Aralık 2023

P. Aelius Aristeides'in Hayatı ve Eserleri

İS 1. yüzyıldan itibaren Roma dünyasının Yunanca konuşulan doğu bölümünde, özellikle de Batı Anadolu'da, Klasik Yunan kültürünün tekrar canlandığı sosyo-kültürel akıma "İkinci Sofistik"¹ denir. Bu akımın isim vericisi *Sofistlerin Hayatları* (Βίοι σοφιστῶν) adlı eseri kaleme alan antik yazar Philostratos bu terimi ilk kez, Roma İmparatorluk dönemindeki bu sofistleri İÖ 5. yüzyıl Yunanistanı'ndaki erken sofistlerden ayırmak için kullanmıştı.² İkinci sofistik mensupları genellikle toplumun aristokrat kesiminden olup kendilerini edebiyat ve felsefeye özellikle de hitabete adanmışlardı.

Hellenistik dönemde Bayraklı'daki ilk konumundan, Pagos (Kadifekale) eteklerine taşınan Smyrna (İzmir), Antik Çağ boyunca siyasal ve ekonomik öneminin yanı sıra kültürel anlamda da Yunan-Roma dünyasının başlıca merkezlerinden biri olmuştur. Roma, Atina, Pergamon (Bergama) ve Ephesos (Efes) ile birlikte Smyrna, İS 2. yüzyılda İkinci Sofistik akımına mensup düşünür ve hatiplerin en yoğun olarak faaliyet gösterdiği beş kentten³ biriydi. Hatta Philostratos'a göre bu akım Smyrna'da başlamış olup İkinci Sofistlerin ilki İS 1. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Smyrnalı hatip Niketes idi⁴. Niketes'in ardından Skopelianos, Polemon, Euodianos, Herakleides, Megistias gibileri Smyrna'da

1 İkinci Sofistik için bkz. Bowersock 1969; Anderson 1993; Gleason 1995; Swain 1996; Whitmarsh 2005.

2 Philostr. soph. 1.pr.481; 1.18.507.

3 Söz konusu beş kent E. Bowie (2004, 68) tarafından İkinci Sofistik dönemde eğitim ve hitabet alanında mükemmeliyet merkezleri olarak "Büyük Beşli (Big Five)" ve "Sarmaşık Ligi (Ivy League)" olarak tanımlanmaktadır.

4 Bkz. Tozan 2023, 179-180.

bulunmuş İkinci Sofistik akımına mensup ünlü hatipler arasında sayılabilir.⁵ Ancak Smyrna'da yaşamış hatiplerden en ünlüsü Aelius Aristides'tir. Aristides'in yazdıkları Geç Antik Çağ ve Bizans dönemleri boyunca o kadar ilgi görmüştür ki bu nedenle eserlerinin büyük çoğunluğu günümüze ulaşabilmiştir.⁶ Aristides'in otobiyografik eserinin yanı sıra konusunu felsefe, retorik, tarih, ilahiyat ve politikadan alan eserleri de bulunmaktadır. Birçok söylevi ise doğrudan kentlerle ilgilidir. Kentlere dair söylevlerinden beşi Smyrna hakkındadır bu eserleri İS 2. yüzyılda kentin fiziksel görünümünün yanı sıra siyasal, sosyal ve ekonomik durumunun anlaşılması açısından oldukça değerlidir. Bu eserlerin çevirisine geçmeden önce Aristides'in yaşamını ve Smyrna söylevlerinin yanı sıra günümüze ulaşmış eserlerini ele almak yerinde olacaktır.

Publius Aelius Aristides, 26 Kasım 117 tarihinde dünyaya geldi⁷. Philostratos ve Souda onun Mysia'nın kuzeyindeki Hadrianoi'da (Orhaneli) dünyaya geldiğini belirtse de⁸ Aristides'in yazdıklarından, doğum yerinin ve memleketinin Hadrianoutherai (Balıkesir) olması daha muhtemeldir.⁹ Adına sonradan Theodoros'u (tanrının armağanı) eklediğinden¹⁰, tam adı Publius Aelius Aristides Theodoros'tur¹¹. Bölgede varlıklı bir arazi sahibi olan babası Eudaimon, aynı zamanda Zeus Olympios kültünün rahibiydi.¹² Aristides'in ailesi İmparator Hadrianus (117-138) zamanında Roma vatandaşlığı almış olup, ayrıca Smyrna kenti vatandaşydı.¹³ Aristides'in yazdıklarından kendisinin aynı zamanda Hadrianoutherai¹⁴ ve Kyzikos¹⁵ (Belkıs) kentlerinin vatandaşı da olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Aristides hayatının büyük kısmını Smyrna'da geçirdi ve bu nedenle Smyrnalı olarak¹⁶ biliniyordu.

Aristides ilk eğitimini Smyrna'da aldı. Üzerinde derin izler bırakan ilk hocası Kotyaeionlu (Kütahya) Aleksandros'un yanındaki öğrenciliği de muhtemelen buradaydı¹⁷. Smyrna'da eğitim aldığı bir diğer kişi Laodikeia (Goncalı) kökenli ünlü sofist, hatip ve ken-

5 Bkz. Tozan 2023.

6 Bkz. Cribiore 2008; Quattrocelli 2008.

7 Aristeid. hier. log. 4.58. Tarih için bkz. Behr 1968, 1-3 dn. 2; Behr 1986, 1; Behr 1994, 1141-1151; Trapp 2016, 3. Aristides'in hayatı ve eserlerine dair bundan sonraki tarihlendirmeler için aksi belirtilmedikçe C. A. Behr'in eserlerindeki kronoloji takip edilecektir.

8 Philostr. soph. 2.9.581; Souda, s.v. *Aristides*. Ayr. bkz. Behr 1968, 3-4 ve dn. 3; Behr 1986, 1; Behr 1994, 1141-1151.

9 Robert 1937, 207-208; Kaufmann – Stauber 1992, 45-46 ve dn. 16.

10 Aristeid. hier. log. 4.53.

11 Bkz. OGIS 709 = IGR 1.1070 = I. Smyrna 901, ll. 10-11: Πόπλιον Αἴλιον Ἰ Ἀριστείδην Θεόδωρον.

12 Philostr. soph. 2.9.581; Souda, s.v. *Aristides*; Proleg. 737 D 3.

13 Aristeid. hier. log. 4.73. Ayr. bkz. Proleg. 737 D 3; Swain 1996, 256; Trapp 2016, 4.

14 Aristeid. hier. log. 1.58.

15 Aristeid. hier. log. 5.43.

16 Örn. Aristides'in bugün Vatikan'da bulunan heykelindeki yazıtta o "Ἀριστίδης Σμυρνέος" (*Smyrnalı Aristides*) olarak adlandırılmaktadır, bkz. Behr 1968, 4 dn. 5, 111 dn. 64; Petsalis-Diomidis 2010, 119-120 fig. 26. Yine Bruno Keil, Aristides'in bütün eserlerini bir araya getirdiği edisyonda onu "Smyrnalı" olarak tanımlar, bkz. Keil 1898, i: *Aelii Aristidis Smyrnaei quae supersunt omnia*. Ayr bkz. Jones 1998, 64; Tozan 2015, 272.

17 Aristeid. or. 32; Behr 1968, 10 dn. 22; Tozan 2023, 194. Aleksandros, daha sonra Roma'ya çağırılmış ve geleceğin imparatorları Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un öğretmenliğini yapmıştı, bkz. Wentzel 1894, 1455-1456; Tozan 2014a, 28.

tin önde gelenlerinden Antonius Polemon'du (90-144).¹⁸ Eğitimine Pergamon'da Claudius Aristokles'in ve Atina'da zamanın en ünlü hatibi Herodes Atticus'un yanında devam etti.¹⁹ Ayrıca Platoncu filozoflar, Pergamon'daki Gaius'un ve Atina'daki Lucius'un yanında felsefe eğitimi aldı.²⁰ Aristeides daha sonra, 141 yılında, dönemin eğitimde önemli bir yer olan Mısır'a gitti.²¹ Seyahati sırasında Kos (İstanköy), Knidos (Datça) ve Rodos'a uğrayıp buralarda söylevler verdi.²² Mısır'da bulunduğu dönemde İskenderiye'den birinci şelaleye kadar çeşitli seyahatler yaptı. Mısır'da ilk ciddi rahatsızlığını geçiren Aristeides, burada şifa verdiğiğine de inanılan Mısır tanrısı Serapis'e yöneldi; Serapis kültü Smyrna'da da bulunmaktaydı.²³ Mısır seyahati sırasında deprem yaşayan Rodos için daha sonra *Rodos Söylevi*'ni yazdı.²⁴ Mısır seyahatinden dönüşte Smyrna'da bu tanrının festivali dolayısıyla *Serapis*'e adlı düzyazı şeklinde bir ilahi kaleme aldı.²⁵

Muhtemelen hocaları Aleksandros ve Herodes'in Roma'da gittikçe ünlenmesinin de etkisiyle Roma'ya gitmeye karar verdi. Aristeides, seyahate çıkmadan önce 143 yılı kışında Aisepos nehri (Gönen Çayı) üzerindeki Baris (Gönen) dolaylarında bulunan arazilerindeyken çok soğuk bir havaya maruz kalsa da yola devam etti.²⁶ Kötü geçen yolculuk, hastalığını daha da arttırınca Roma'da hiç bir şey yapamadan Smyrna'ya geri döndü.²⁷ Bu andan itibaren Aristeides'in hayatının yirmi beş yıllık döneminde gördüğü yüzün üzerinde rüya, hastalıklarının hikâyesi ve tanrıya sunduğu şükran ilahileri *Hieroi Logoi* (Kutsal Sözler) adlı eserinden ayrıntılı olarak takip edilebilir.²⁸

143 yılı sonunda Smyrna'ya dönen Aristeides, solunum sorunlarının tedavisi için doktorların tavsiyesi üzerine kentin yakınlarındaki sıcak su kaynaklarına gitti.²⁹ Bu kaynaklar çok büyük olasılıkla Agamemnon Kaplıcaları olarak da bilinen bugünkü Balçova'daki sıcak su kaynaklarıydı.³⁰ Buradaki tedaviden pek de olumlu sonuç alamayan Aristeides, doktorlara güvenini yitirmiş halde bir yıl kadar kentteki evi ile termal sular arasında gidip gelirken şifa tanrıları Serapis ve Isis'e dua etmeye devam ediyordu. İyileşmeyen hastalıklarından dolayı büyük bir umutsuzluk ve çöküntü içindeyken 144/145 yılı kışında kaplıcalarda gördüğü bir rüya Aristeides'in geri kalan yaşamını tamamen değiştirdi. Rüyada kendisine görünen Yunan-Roma dünyasının başlıca sağlık tanrısı Asklepios, ona Pergamon'daki Asklepieion'a

18 Souda, s.v. *Aristeides*; Philostr. soph. 2.9.581. Polemon için bkz. Cadoux 1938, 254-260; Tozan 2023, 184-193.

19 Philostr. soph. 2.9.581; Souda, s.v. *Aristeides*; Proleg. 737 D 3.

20 Behr 1968, 12-13.

21 Aristeides'in Mısır seyahati için bkz. Behr 1968, 14-21.

22 Bkz. Aristeid. or. 33.27, 24.53.

23 Smyrna'daki Serapis kültü için bkz. Behr 1968, 21 dn. 72; Cadoux 1938, 214 dn. 4, 264-265. Krş. Klose 1987, 33, 81.

24 *Ῥοδιακός*; *Rhodiakos*; Aristeid. or. 25; Behr 1968, 16 dn. 48; Behr 1981, 371 n. 1; Trapp 2016, 4-5.

25 *Εἰς Σάραπιν*; *Eis Sarapin*; Aristeid. or. 45; Behr 1968, 21-22; Behr 1981, 419-420 dn. 1; Trapp 2016, 4.

26 Aristeid. hier. log. 4.2.

27 Aristeid. hier. log. 2.60, 2.68.

28 *Ἱεροὶ λόγοι*; Aristeid. hier. log. 1-6.

29 Aristeid. hier. log. 2.5-7, 2.50, 3.43.

30 Cadoux 1938, 205; Behr 1968, 25 dn. 13; Tozan 2015, 273.

gitmesini söylemişti.³¹ Aristeides *kathedra*³² olarak tanımladığı bundan sonraki iki yılını (145-147) Pergamon'daki Asklepieion'da geçirdi.³³

Aristeides, Pergamon'daki Asklepios kutsal alanında geçirdiği sürede sosyal, politik ve entelektüel anlamda üst düzey birçok Yunan ve Romalıyla tanışma fırsatı buldu. Bunlar arasında ünlü hukukçu Salvius Iulianus, senator Sedatus Theophilus ve Tullius Maximus, edebiyat eleştirmeni Claudius Pardalas, Pergamon'daki tapınağa büyük yardımlarda bulunan ve Roma'da üst düzey görevlere gelmiş Cuspius Rufinus ve Pergamon'un en köklü ailelerinden Quadratusların çeşitli üyeleri sayılabilir.³⁴ Aristeides, Pergamon'daki Asklepieion'da içinde bulunduğu bu entelektüel çevrenin desteğiyle vazgeçmiş olduğu hitabete yeniden dönmüş ve *kathedra* döneminde yeniden eserler vermeye başlamıştır. Asklepios'un isteğiyle kaleme aldığı *Dionysos Söylevi*, tanrı Dionysos'un hatiplere verdiği ilhamla ilgilidir.³⁵ *Önemsiz Bir Mülâhaza* adını verdiği söylevi, bir konuşmasında yanlılıkla, Athena adına verdiği söylevinin en iyi söylevi olduğunu belirtmesi üzerine onu eleştirenlere karşı kaleme alınmıştı.³⁶ *Platon'a (Karşı) Retoriğin Savunması* adlı söylevi Platon'un *Gorgias* adlı eserinde hitabeti küçümsemesi üzerine yazılmıştı.³⁷ Pergamon'da, o dönemde Aristeides'in de ders aldığı filozof Gaius'un güçlü bir Platoncu felsefe okulu bulunmaktaydı.³⁸ Aristeides muhtemelen bu okula mensup kişilerle olan diyalogları dolayısıyla bu söylevini kaleme almıştı. *Apellas'ın Doğum Günü* adlı söylevini Apellas'ın mensup olduğu, yukarıda anılan Quadratus ailesinin isteği üzerine kaleme almış olmalıdır.³⁹ Yine *Asklepios Oğulları* adlı söylevini bu külle yakın ilişkileri bulunan Apellas ailesinin isteği üzerine yazdığı düşünülmektedir.⁴⁰ *Capito Adına* söylevi, Pergamon'un önde gelen şahsiyetlerinden, Asklepieion'la ilişkili, aynı zamanda felsefeyle ilgilenen Sextus Iulius Capito için verilmiş olup içeriği önceki Platon söyleviyle ilgilidir.⁴¹ Görüldüğü üzere bu eserlerden yalnızca biri Asklepios'la ilgilidir; *Apellas'ın Doğum Günü* konuşması dışında diğer dört söylevi tamamen Asklepieion'daki entelektüel çevrenin ilgisi ve zevkleri doğrultusunda retorik ve felsefe üzerinedir.

147 yılında yine rüyasında gördüğü Asklepios'un telkiniyle Lebedos'a (Ürkmez) giden Aristeides, yol üzerindeki Smyrna'ya geldiğinde kentin vatandaşları ve buradaki dostları tarafından sevinçle karşılandı. Kent meclisinin yılın ilk toplantısına katılan Aristeides,

31 Aristeid. hier. log. 2.7, 2.70.

32 Aristeid. hier. log. 2.70, 3.44. Kelimenin oturmak ve oturan anlamından yola çıkılarak bu ifade "durgunluk dönemi" şeklinde çevrilebilse de ifadeyi, kelimenin gerçek anlamına uygun olarak daha çok hatiplerin ve entelektüellerin kullandığı "hatip sandalyesi" anlamında çevirmek daha uygundur, bkz. LSJ 851 s.v. *kathedra*; Behr 1968, 28 dn. 20; Swain 1996, 257 dn. 15; Petsalis-Diomidis 2010, 141; Trapp 2016, 5 ve dn. 15.

33 Aristeides'in Pergamon'daki Asklepieion'da geçen bu dönemi için bkz. Behr 1968, 26-60; Jones 1998, 63-76; Petsalis-Diomidis 2010, 221-275; Tozan 2018, 135-149.

34 Bkz. Behr 1968, 47-49; Remus 1996, 149-154; Tozan 2018, 141-148.

35 Διόνυσος; *Dionysos*: Aristeid. or. 41; Behr 1968, 52-53; Behr 1981, 415 dn. 1.

36 Περὶ τοῦ παραφθέγματος; *Peri tou paraphthegmatos*: Aristeid. or. 28; Behr 1968, 53; Behr 1981, 382 dn. 1.

37 Πρὸς Πλάτωνα ὑπὲρ ῥητορικῆς; *Pros Platona hyper rhetorikes*: Aristeid. or. 2; Behr 1968, 54-55; Behr 1986, 449 dn. 1; Trapp 2016, 9.

38 Behr 1968, 12, 54 dn. 50; Remus 1996, 159-160. Krş. Aristeid. hier. log. 2.52, 4.19, 4.23, 4.55-56.

39 Ἀπελλᾶ γενεθλιακός; *Apella genethliakos*: Aristeid. or. 30; Behr 1968, 57-59; Behr 1981, 389-390 dn. 1; Swain 1996, 258-259; Trapp 2016, 6.

40 Ἀσκληπιάδαι; *Asklepiadai*: Aristeid. or. 38; Behr 1968, 59; Behr 1981, 411 dn. 1.

41 Πρὸς Καπίτωνα; *Pros Kapitona*: Aristeid. or. 4; Behr 1968, 59-60; Behr 1986, 479 dn. 1.

meclis tarafından Asia Koinon'u başrahipliğine (*Asiarkhes*) aday gösterildi. Hastalığını ve kendini tanrıya adamasını gerekçe olarak sunan Aristeides bu onuru reddetti. Ardından Smyrna Meclisi Aristeides'i bu sefer inşaatı tamamlanma aşamasındaki Asklepios tapınağının rahipliğine atadı. Aynı gerekçelerle bu görevi de reddeden Aristeides, Lebedos'a yöneldi.⁴² Aristeides bu görevleri reddederken açıkçası getirildiği rahipliklerle ilgili kültlerin maddi masraflarını kendi bütçesinden ödemenin getirdiği yükten de kaçınıyordu.⁴³

147 yılının sonlarına doğru Smyrna'ya dönen Aristeides, burada diğer hastalıklarının yanı sıra yeni bir sağlık sorununa yakalandı. Kasığında içi su toplamış bir yumru oluşmuştu. Doktorlar derhal cerrahi operasyon ya da koterizasyon (dağlama) yapılması gerektiğini aksi halde durumun ölümcül olabileceğini belirtmişlerdi. Ancak rüyasında Asklepios'un ameliyat ya da dağlama yapılmamasını belirtmesi üzerine yakınlarının eleştirilerine rağmen Aristeides tanrıyı dinledi. Diğer birçok durumda olduğu gibi tanrının tedavi için önerdikleri, Mısır tanrıları kültündeki rahiplerin giydiği terliklerle dolaşmak, kış vakti yalınayak yürümek, at sürmek, sert bir lodos sırasında limandaki demirli gemiler birbirine çarparken limanın bir kıyısından diğer kıyısına yelken açmak, bal ve meşe palamudu yiyip kusmak gibi akıl dışı şeylerdi. Bütün bu yapılanların sonunda ödem, azalmak bir yana bütün karnına yayılmıştı ki Asklepios, bir gece Aristeides'e içinde tuz bulunan bir ilaç tarifi vermiş ve bu sayede yumru tamamen yok olmuştu. Bu durum Aristeides'in dönemin bilimsel tıbbına olan inancını azaltırken dinsel saplantılarını daha da güçlendirmişti.⁴⁴

147 Eylül'ünden 148 Ocak'ına kadar dört ay süren bu hastalığı sırasında Aristeides, bir hatip olarak edebiyattan uzaklaşmamış ve yatağından söylevler vermeye devam etmiştir. Günümüze ulaşan *Mısır Söylevi*'ni de bu dönemde kaleme almıştır.⁴⁵ Aristeides bu söylevinde Serapis ile Asklepios'u bir tutmuştur; ayrıca bu dönemdeki tedavisinde Mısır terliklerini kullanması Smyrna'da kültü bulunan Serapis'in de önemli bir şifa tanrısı olarak görülmesi bakımından dikkat çekicidir.⁴⁶ Sonraki beş yıl boyunca Smyrna, Pergamon ve Mysia'daki arazileri arasında gidip gelen Aristeides'in başlıca ilgisi sağlığından ziyade hukuksal meselelerdi. 148 yılı başında Smyrna kentinin önerisiyle Asia Koinon'u tarafından Aristeides'in başrahipliğe seçilmesiyle başlayan süreç, onun dört yıl sonra yine Smyrna tarafından kentin vergi toplayıcısı (*ἐκλογεύς*; *eklogeus*) olarak seçilmesi, bu arada da Aristeides'in memleketi Hadriano'nun onu kentin ve kırsal kesiminin güvenliğinden sorumlu *eirenarkhes* (*εἰρηνάρχης*) görevine getirmesiyle devam etmişti. Aristeides etkili dostlarını da devreye sokarak Asia valileri nezdinde giriştiği hukuk mücadelesini sonunda kazanarak bütün toplumsal görevlerden muafiyet elde etti.⁴⁷

42 Aristeid. hier. log. 4.100-102; Behr 1968, 61-62; Tozan 2015, 273-274.

43 Tozan 2023, 195.

44 Aristeid. hier. log. 1.61-68; Behr 1968, 62.

45 Αἰγύπτιος; *Aigyptios*: Aristeid. or. 36; Behr 1968, 62-63; Behr 1981, 402-403 dn. 1.

46 Smyrna'daki Serapis kültü için bkz. Behr 1968, 21 dn. 72; Cadoux 1938, 214 dn. 4, 264-265. Smyrna sikkelerindeki Serapis betimleri için bkz. Klose 1987, 33, 82, taf. 11 V 1-6.

47 Bu dönem için bkz. Aristeid. hier. log. 4.63-94, 4.101-104; Behr 1968, 63-86; Swain 1996, 268-274; Tozan 2014b, 41.

Bu süreçte Aristeides açısından Smyrna'da geçen en önemli olay Asklepios'un ona rüyasında Apollon Klarios ve Apollon Kalliteknos'la⁴⁸ birlikte tek bedende görünerek, sonraki on yedi yıl boyunca Asklepios ve Serapis⁴⁹ tarafından korunacağını müjdelemesidir.⁵⁰ Ancak tanrı bunun gerçekleşmesi için ona kışın ortasında ve buz gibi esen kuzey rüzgârında Meles'te yıkanmasını emretmişti.⁵¹ 149 yılı başlarında bir deniz kazası geçirdi. Kazadan kurtulduğu için duyduğu şükranın karşılığı olarak, Zeus'a adadığı *Zeus'a* adlı bir düzyazı eser kaleme aldı.⁵² Aynı yıl Rodoslular kentteki iç çatışmaları bitirmesi için Aristeides'i kentlerine davet etti. Aristeides hastalığını öne sürerek adaya gitmese de kentte okunması için *Rodoslulara Uyum Hakkında* başlıklı bir söylevini⁵³ gönderdi. Yine 150 yılı civarında çok saygı duyduğu öğretmeni Aleksandros'un ölümü üzerine Kotyaeion'daki cenazeye katılamasa da cenazede okunması için *Aleksandros İçin Cenaze Söylevi*'ni⁵⁴ gönderdi. Athena için hazırladığı *Athena Söylevi*'ni 152/153 yılı civarında Mysia'daki arazilerindeki ikameti sırasında gördüğü bir rüya üzerine kaleme aldı.⁵⁵

Tanrılarının koruyuculuğundaki bu dönemde sağlığı gittikçe düzelen Aristeides 155-156 yıllarında Epidauros ve Atina üzerinden ikinci kez Roma'ya giderek burada büyük kalabalıkların karşısında başarılı söylevler verdi.⁵⁶ Roma'ya doğru ilerlediği seyahatinde Delos adasında durarak Ege Denizi'ne ithaf ettiği *Ege Denizi'ne* söylevini verdi.⁵⁷ Yine yolu üzerinde uğradığı Atina'da kentin geçmişteki siyasi ve kültürel ihtişamını ele aldığı *Panathenaios* söylevini verdi.⁵⁸ Roma'ya ulaştığında *Roma'ya* söylevinde bu sefer Roma'nın, mevcut imparatorluğunda yaşayan bütün insanlar için sağladığı nimetlere değindi.⁵⁹ Bu gezisinden dönüşte Korinthos'ta katıldığı Isthmos Oyunları'nda *Poseidon'a Isthmos Söylevi*'ni verdi.⁶⁰

Aristeides'in 155-165 yılları arasındaki dönemi muhtemelen *Hieroi Logoi*'nin (Kutsal Sözler) günümüze ulaşmamış olan altıncı kitabında anlatıldığından yaşamının bu dönemine

48 *Kalliteknos*, yani "güzel çocuğu olan" şeklinde epiteti olan Apollon'un Pergamon'daki Asklepieion içerisinde bir tapınağı bulunuyordu, bkz. Aristeid. hier. log. 2.18; Jones 1998, 70; Petsalis-Diomidis 2010, 167-168.

49 Yine bu rüyasında da Asklepios'la birlikte Smyrna'da tapınılan Serapis'in koruyuculuğu altında olduğunun belirtilmesi önemlidir.

50 Aristeid. hier. log. 2.18.

51 Aristeid. hier. log. 2.19-21.

52 Εἰς Δία; *eis Dia*: Aristeid. or. 43. Behr 1968, 72-73; Behr 1981, 417 dn. 1. Aristeides'in Khios'a (Sakız) ulaşmak için Klazomenai'dan (Urla) başlayıp fırtına nedeniyle Phokaia'da (Foça) biten deniz yolculuğu için, bkz. Aristeid. hier. log. 2.11-14.

53 Ῥοδίοις περὶ ὁμονοίας; *Rhodiois peri homonias*: Aristeid. or. 24; Behr 1968, 73-74; Behr 1981, 368-369 dn. 1; Swain 1996, 292-295.

54 Ἐπὶ Ἀλεξάνδρῳ ἐπιτάφιος; *Epi Aleksandro epitaphios*: Aristeid. or. 32; Behr 1968, 76-77; Behr 1981, 394 dn. 1.

55 Ἀθηνᾶ; *Athena*: Aristeid. or. 37; Behr 1968, 80-81; Behr 1981, 409-410 dn. 2; Trapp 2016, 6.

56 Aristeid. hier. log. 6.1-3.

57 Εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος; *Eis to Aigaion pelagos*: Aristeid. or. 44; Behr 1968, 87; Behr 1981, 419 dn. 1.

58 Παναθηναϊκός; *Panathenaios*: Aristeid. or. 1; Behr 1968, 87-88; Behr 1986, 428 dn. 1. Ayr. bkz. Swain 1996, 274; Trapp 2016, 8-9.

59 Εἰς Ῥώμην; *Eis Rhomen*: Aristeid. or. 26; Behr 1968, 88-90; Behr 1981, 373-374 dn. 1. Ayr. bkz. Swain 1996, 274-284.

60 Ἴσθμικὸς εἰς Ποσειδῶνα; *Isthmikos eis Poseidona*: Aristeid. or. 46; Behr 1968, 90; Behr 1981, 422 dn. 1.

ilişkin elimizdeki veriler daha azdır.⁶¹ Ancak Smyrna kenti için oldukça önemli bir eser olan *Birinci Smyrna Söylevi*'nin bu dönemde, 157 yılının başlarında kaleme alındığı düşünülmektedir.⁶² Smyrna söylevinin ithaf edildiği kişi o yılın Asia valisi, *proconsul* Publius Cluvius Maximus Paullinus olmalıdır.⁶³ Göreve yeni başlayan ve Smyrna'da kurulan mahkeme için kente gelen valiye kenti tarif etmek üzere kaleme alınan bu söylev, muhtemelen valinin kentteki gezi güzergahı göz önüne alınarak ona göre hazırlanmıştı. Bu bakımdan bu söylev, Antik Çağ'dan günümüze gelen, Smyrna'yı en ayrıntılı biçimde anlatan yazılı tasvir olma özelliğine sahiptir.⁶⁴

161 yılında ölen öğrencisine ithaf ettiği *Eteoneos İçin Cenaze Konuşması*'nı hazırladı.⁶⁵ 161-165 yılları arasındaki dönemde Smyrna'daki bir kynik filozofun Demosthenes ve bizzat Aristeides'e yaptığı hakaretler nedeniyle Platon'un görüşlerine karşı hitabet sanatını savunan Platon'a *Dörtlerin Savunması* adlı eseriyle⁶⁶ Smyrna kentinin Anthesteria festivalinde⁶⁷ kişileri hicveden tiyatro gösterilerini kabul etmesini eleştiren *Komedi'nin Yasaklanması Üzerine* adlı söylevini kaleme aldı.⁶⁸ 165 yılında doğuda Parthlara karşı savaşıyan Roma ordusunda görülmeye başlayan salgın hastalığın (muhtemelen suçiçeği) neredeyse aynı anda Smyrna'ya da ulaştığını⁶⁹ görürüz çünkü o sırada Smyrna'nın banliyösündeki evinde ikamet etmekte olan Aristeides, bu defa da bu salgın hastalığa yakalanmıştır.⁷⁰ İlginç bir biçimde bu hastalık Aristeides'e tanrılar tarafından sağlanan on yedi yıllık korumanın bittiği yıla denk gelmektedir. Aristeides'in bu döneme ilişkin yazdıklarından onun ayrıca, biri Smyrna'nın içinde diğeri kentin banliyösünde olmak üzere iki evi olduğu anlaşılmaktadır.⁷¹

Yakalandığı bu hastalığın ardından Smyrna'dan ayrılıp Mysia'daki arazilerine çekilen Aristeides, hayatının kalan kısmını büyük oranda burada geçirecekti.⁷² Görünüşe göre *Herakles* ilahisini bu dönemde, 165 yılında yazmıştı.⁷³ 166 yılında Kyzikos kentine giderek yeniden inşa edilmiş Hadrianus tapınağının açılışına ithafen *Kyzikos'taki Tapınak Hakkında Methiye* adlı eserini kaleme aldı.⁷⁴ Aynı yıl uzun süre Smyrna'da bulunmamasından dolayı

61 Behr 1968, 91-96.

62 Σμυρναϊκός A; *Smyrnaikos* I: Aristeid. or. 17 (2.1); Behr 1968, 91; Behr 1981, 356 dn. 1; Swain 1996, 295-296.

63 Behr 1968, 91-92 dn. 1a; Behr 1981, 356 dn. 1. Söz konusu valinin Gaius Pompeius Sosius Priscus olabileceğine dair görüş için bkz. Burton 1992, 446-447.

64 Behr 1981, 356, dn. 1.

65 Εἰς Ἑτεωνέα ἐπικηδεῖος; *Eis Eteonea epikedeios*: Aristeid. or. 31; Behr 1968, 92-94; Behr 1981, 393 dn. 1.

66 Πρὸς Πλάτωνα ὑπὲρ τῶν Τετάρων; *Pros Platona hyper ton tettaron*: Aristeid. or. 3; Behr 1968, 94-95; Behr 1986, 460 dn. 1; Swain 1996, 283; Trapp 2016, 9. Burada geçen dört kişi Platon'un *Gorgias* adlı eserinde eleştirdiği dört devlet adamı olan Miltiades, Themistokles, Perikles ve Kimon'dur, bkz. Aristeid. or. 3.1.

67 Tanrı Dionysos adına, ilkbahara denk gelen *Anthesterion* ayında gerçekleştirilen bu festival için bkz. Cadoux 1938, 114.

68 Περὶ τοῦ μὴ δεῖν κομῳδεῖν; *Peri tou me dein komoidein*: Aristeid. or. 29; Behr 1968, 95-96; Behr 1981, 388 dn. 1.

69 Magie 1950, 663; Behr 1968, 96-97; Petsalis-Diomidis 2010, 144.

70 Aristeid. hier. log. 2.37-45, 4.9, 5.25.

71 Aristeid. hier. log. 2.38-39, 2.43, kırş. 5.2.

72 Aristeid. hier. log. 5.1-10.

73 Ἡρακλῆς; *Herakles*: Aristeid. or. 40; Behr 1968, 102; Behr 1981, 413-414 dn. 1; Trapp 2016, 6.

74 Πανηγυρικὸς ἐν Κυζίκῳ περὶ τοῦ ναοῦ; *Panegyrikos en Kyziko peri tou naou*: Aristeid. or. 27; Behr 1968, 100-102; Behr 1981, 379-380 dn. 1; Swain 1996, 285-287.

kentte hakkında çıkan söylentiler nedeniyle onu eleştirenlere karşı *Söylev Vermemekle Suçlayanlara Karşı* adında mektup tarzında bir eser⁷⁵ kaleme alan Aristeides, 167 yılı başlarında tanrının isteği üzerine Smyrna'ya gelerek rakiplerine karşı başarılı söylevler verdi.⁷⁶ Aynı yıl Pergamon kentinin *bouleuterion*'unda toplanmış olan Asia Koinon'u temsilcilerine verdiği *Homonia Hakkında* söylevi, eyalet kentleri arasındaki uyum üzerinedir.⁷⁷ Aristeides bu söylevinde eyaletin üç büyük kenti olan Pergamon, Smyrna ve Ephesos'tan söz ederken bu üç kentin tarihine değinip topografik ve kentsel dokuları hakkında bilgi vermektedir. Yine bu dönemde kaleme aldığı düşünülen *Asklepieion'daki Kutsal Kaynak*'la ilgili eserinde Asklepios kültünün Epidauros'tan getirilmesiyle bu kutsal kaynağın konumu ve dinsel önemi hakkında bilgiler verir.⁷⁸ 170 yılında Asia Koinonu'nun Smyrna'da toplanması üzerine kente gelen Aristeides, Koinon toplantısında hitabet sanatını taklit ederek onunla alay edenlere karşı bu sanatı savunan bir konuşma (*Sırları Alaycı Bir Biçimde Taklit Edenlere Karşı*) yaptı.⁷⁹ Bu konuşmasında özellikle kentteki hatipler, filozoflar ve diğer entelektüeller ile fahişeler, dansçılar, pantomimciler ve büyücüler arasında net bir ayırım yaparken kentin kültürlü kesimiyle sıradan halk yığınlarının ilgilerini de belirtmiş oldu.⁸⁰ Aristeides bir yıl sonra, 171 yılında, yine Smyrna kentinin meclis salonunda bu sefer Tuna'nın kuzeyinden gelen, Kostobokoi olarak adlandırılan barbar bir topluluğun, Atina'nın batısındaki Eleusis'te bulunan Demeter ve Persephone Tapınağını yağmalaması üzerine bu tanrılar adına hazırladığı şiir şeklindeki ilahiyi (*Eleusis Söylevi*) okumuştur.⁸¹

Aristeides'in hayatının sonraki dönemleriyle ilgili elimizdeki bilgiler azdır. Ancak 176 yılında İmparator Marcus Aurelius, doğuda isyan eden Avidius Cassius'a karşı gerçekleştirdiği sefer sonunda ailesiyle birlikte Smyrna'ya geldiğinde, Aristeides'in de kentte olduğunu Philostratos'tan biliyoruz.⁸² Aristeides, kendi de filozof olan imparatorla daha önce iki kez görüşmüştü. Ancak bu kez üç gün boyunca huzuruna çıkmayınca Marcus Aurelius onu bizzat davet etmişti. İmparator huzuruna gelmeme nedenini sorunca, Aristeides, bir konu üzerinde çalıştığını ve çalışmasının bölünmesini istemediğini söylemişti. Bu açıklamadan hoşnut kalan imparator ondan bir konuşma talep etmişti. Ama o, sıradan sofistler gibi her istendiğinde kusarcasına konuşanlardan olmadığını belirtip imparatora kendisine bir konu ve bir gün süre vermesini istemişti. Bir diğer isteğiye öğrencilerinin de bu konuşmada bulunmasına ve alkışlamasına izin verilmesiydi. Philostratos, Aristeides'in bu söylevinin en başarılı söylevi olduğunu belirtse de bu söylev maalesef günümüze ulaşmamıştır.⁸³

75 Πρὸς τοὺς αἰτιουμένους ὅτι μὴ μελετῶν; *Pros tous aitiumenus hoti me meletoien*: Aristeid. or. 33; Behr 1968, 102-103; Behr 1981, 396 dn. 1.

76 Aristeid. hier. log. 5.29-33; Behr 1968, 105.

77 Περὶ ὁμονοίας ταῖς πόλεσιν; *Peri homonias tais polesin*: Aristeid. or. 23; Behr 1968, 104-105; Behr 1981, 365-366 dn. 1; Swain 1996, 288-292; Trapp 2016, 10. Ayr. bkz. Aristeid. or. 23.13. Ancak Pergamon'da şu ana kadar *bouleuterion* olarak tanımlanan bir yapı bulunamamıştır.

78 Εἰς τὸ φρέαρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ; *Eis to phrear tou Asklepiou*: Aristeid. or. 39; Behr 1968, 105; Behr 1981, 412-413.

79 Κατὰ τῶν ἐξορκουμένων; *Kata ton eksorkhoumenon*: Aristeid. or. 34; Behr 1968, 107; Behr 1981, 398 dn. 1.

80 Bkz. Aristeid. or. 34.16-23, 34.55-61.

81 Ἐλευσίνιος; *Eleusinos*: Aristeid. or. 22; Behr 1968, 110; Behr 1981, 363 dn. 1; Trapp 2016, 6, 10. Kostobokoi istilası için bkz. Paus. 10.34.5; Magie 1950, 664-665, 1535 dn. 13.

82 Philostr. soph. 2.9.582-583. Marcus Aurelius'un Avidius Cassius'a karşı seferi ve Smyrna ziyareti için bkz. Magie 1950, 665-666.

83 Philostr. soph. 2.9.582-583.